

CHRONOWSKI NÓRA

habilitált egyetemi docens (ELTE ÁJK)

külső munkatárs (MTA TK JT)

AZ ALKOTMÁNYKONFORM ÉRTELMEZÉS ÉS AZ ALAPTÖRVÉNY*

Az Alaptörvény sajátosságai közé tartozik, hogy vannak benne önmagára és az alkotmány alatti normákra vonatkozó értelmezési szabályok.¹ Az utóbbi körben a bíróságok számára előírja a 28. cikkben, hogy a jogszabályokat az Alaptörvénnyel összhangban kötelesek értelmezni, amely az alkotmánykonform értelmezés követelményét jelenti. A tanulmányban azt vizsgálom, hogy ez a jogértelmezési parancs mit implicál dogmatikailag, majd áttekintem a magyar Alkotmánybíróság releváns gyakorlatát. A céloom azt körvonalazni, hogy mennyiben járul hozzá az explicit követelmény az Alaptörvény jogrendszerre gyakorolt „hatásához”. Az elméleti kiindulópont, amelyet a chartális alkotmányok jellemzően pozitív jogilag is kifejezésre juttatnak, az a tétel, amely szerint az alkotmány a jogrend alpnormája, a legfőbb jog az államban. A jogi értelemben vett alkotmányok továbbá normatívák és kikényszeríthetők – a „sollen” szférájában. Az alkotmányosság relációjában mutatkozik meg, hogy valójában mennyiben érvényesülnek ezek az elvárások, és ez azon is múlik, hogy az alkotmány érvényesüléséhez milyen garanciarendszer, megsértéséhez milyen szankciórendszer társul.² A konform értelmezés követelménye ennek a garanciarendszernek része lehet, amennyiben működik. Ez nyilván több tényező függvénye, számításba jönnek magának a konkrét alkotmánynak az adottságai (elfogadásának körülményei, kora, átfogó jellege, ideológiai karaktere, rugalmassága), a vele kapcsolatos attitűdök (tiszteltet, beágyazottság, követés), és az érvényesülését szolgáló intézmények (kapacitásuk, függetlenségük, beljük vetett bizalom). A tágabb alkotmányos környezet átfogó feltérképezésére az Alaptörvény esetében most nincs mód, de hipotézisként megfogalmazható, hogy túl az általa implicált jogalkotási feladatokon, sajátos értékrendjével és értékválasztásaival minden bizonnyal – hatályosságának hat éve alatt – már befolyásolta a jogrendszert és a jogalkalmazást. A központi kérdés ebben a tanulmányban annak a normának a működése, amely ezt a hatást kifejezetten a jogalkalmazói gyakorlatban előmozdítani hivatott.

AZ ALKOTMÁNYKONFORM ÉRTELMEZÉSRŐL ÁLTALÁBAN

Az alkotmánykonform értelmezés mibenlétének a feltárása a német alkotmányjogi dogmatika eredménye.³

Olyan – az újabb alkotmányjogi jogfejlődés során létrejött – értelmezési alapelvként tartják számon, amelynek ugyan nem feltétele az alkotmánybíráskodás (elméletileg önműködő is lehet), mégis gyakorlati érvényesülését az átfogó, szisztematikus alkotmányossági kontrollmechanizmusnak köszönheti, és hatóköre az alkotmánybírói joggyakorlatban bontakozik ki. Az alkotmány alatti normák értelmezésére vonatkozó alapelvként azt jelenti, hogy (i) a jogszabály többféle értelmezési lehetősége közül azt kell választani, amelyik összhangban van az alkotmánnyal,⁴ valamint (ii) a jogkövetkezmények szempontjából: nem kell megsemmisíteni az olyan jogszabályi rendelkezést, amely az alkotmánnyal összhangban értelmezhető.⁵ Konrad Hesse szerint az összhang nemcsak akkor állhat fenn, ha a jogszabálynak alkotmányjogi szempontok bevonásával olyan értelem adható, amely az alkotmánnyal összeegyeztethető, hanem akkor is, ha a többértelmű vagy nem meghatározott tartalmú jogszabályi rendelkezés az alkotmányi tartalom segítségével egyértelművé tehető. Ezért az alkotmánykonform értelmezésnél az alkotmányi normák nem csupán vizsgálati mércék, hanem olyan anyagi szabályok, amelyek lehetővé teszik az alacsonyabb szintű normák jelentésének megállapítását.⁶

Az alkotmánnyal összhangban álló értelmezés *előfeltétele* – Johannes Reschke megközelítésében – az alkotmányorientált értelmezés,⁷ amely szerint a jogértelmezésnél a nyitott fogalmak jelentésének megállapítása és a teleologikus érdekmérlegelés során a jogrendszer egységének az elvéből,⁸ továbbá az objektív alapjogi értékrend szem előtt tartásával a praktikus konkordancia⁹ elvéből kell kiindulni. Az alkotmány eszerint a jogértelmezés állandó értelmezési támpontja¹⁰ és folyamatosan figyelembe kell vennie a jogalkalmazónak; más felfogásban viszont az alkotmánykonform értelmezés szükségessége kizárólag a többféleképpen értelmezhető alkotmány alatti normáknál merül fel.¹¹ Az első elméletileg, a második gyakorlatilag igazolható, mert általában – bár nem kizárólagosan¹² – a többértelműség és a tartalmi bizonytalanság vezethet olyan jogvitához, amelyben szükségessé és azonosíthatóvá válik a konform értelmezés.

Az alkotmánykonform értelmezés *funkcionális határait* egyrészt az alkotmánybírói és a jogalkotó, másrészt az alkotmánybírói és a rendes bíróság viszonyában lehet megvonni.¹³

Az alkotmánybíráskodás és a jogalkotás közötti viszonyban a kérdés az, hogy elsődlegesen kinek a feladata az alkotmány konkretizálása. Ha az alkotmánykonform értelmezés keretében arra helyezük a hangsúlyt, hogy az célja szerint lehetőleg fenntartja a jogszabály érvényességét, akkor az elv funkcionálisan a jogalkotó elsődlegességét szolgálja, és a jogszabályok alkotmányosságának a véelmét állítja fel. Másként fogalmazva, a demokratikusan legitimált törvényhozás élvezi akaratának és cselekedeteinek az alkotmányosság véelmét. A jogalkotó elsődlegessége nem vitatható az életviszonyok jogi rendezése terén, mert az alkotmánybíráskodást nem terheli a jogalkotás mint állami tevékenységfajta felelőssége, cserében viszont az alkotmányos értelmezési tartomány kijelölésével az utóbbi elterelheti a törvényi jelentéstartalmat. Az alkotmánykonform értelmezés ebből a szempontból akár érdemibb beavatkozást jelenthet a jogalkotó „felségterületébe”, mint a megsemmisítés. Míg a megsemmisítés egyértelmű helyzetet teremt, és megnyitja az utat a jogalkotó számára az új, immár alkotmánnyal összhangban álló jogszabályi tartalom kialakítására, addig az alkotmánykonform értelmezéssel az alkotmánybíró vagy a rendes bíróság maga alakítja pozitív módon a jogszabályi jelentéstartalmat. Minél nagyobb a korrekció, annál jobban közelítünk az alkotmánykonform értelmezés funkcionális határához.¹⁴ A gyakorlatban a határokat esetről esetre kell megvonni, általánosságban mindössze az a követelmény támasztható, hogy az alkotmánykonform értelmezés nem kerülhet szembe a szabályozás szövegével, céljával, szubjektív¹⁵ vagy objektív szándékával (az egyértelműen kifejezett törvényhozói akarattal¹⁶), avagy – pozitívan megfogalmazva – az egyértelműsítésnek és a tartalmi restrikciónak az előbbiekkkel összhangban kell maradnia.¹⁷

A rendes bíróságok és az alkotmánybíráskodás viszonyában pedig az a klasszikus kérdés merül fel az alkotmánykonform értelmezés kontextusában, hogy hol húzódik a (szakjogi) jogértelmezés és az alkotmányértelmezés határa,¹⁸ avagy milyen messzire mehet az alkotmánybíró értelmezési elsődlegessége anélkül, hogy szuperbíráskodássá (legfelső polgári, büntető, közigazgatási stb. fórummá) válna.¹⁹ Amikor a bíró alkotmánykonform jogértelmezést végez, akkor voltaképpen más lehetséges értelmezéseket elvet, ami gyakorlatilag a norma részleges de facto megsemmisülése a konkrét ügyben, vagy kevésbé drámaian fogalmazva, a lehetséges normatartalom szűkítéséhez vezet. Adott jogterület ágazati szabályainak értelmezése szempontjából a rendes bíróság rendelkezik szakértelemmel, ezért az alkotmánybírósnak mindaddig el kell fogadnia a szakszabályi alkotmánykonform értelmezést, amíg konkrét alkotmányi norma sérelme nem merül fel.²⁰ Eljárás szempontból úgy tehető fel a kérdés, hogy melyik az a pont, amikor a rendes bíróság bírájának önálló alkotmányértelmezés helyett az alkotmánybíróhoz kell fordulnia. A német Szövetségi Alkotmánybírószék a bírói kezdeményezések feltételeit meghatározva elsősorban a szakjogi alkotmánykonform értelmezést támogatja, viszont ha a szakszabály megalapozatlanul, észszerűtlenül használja az alkot-

mánykonform értelmezést, és ezért elmulasztja az alkotmánybíró eljárásának kezdeményezését, akkor a törvényes bíróhoz való jogot sérti meg.²¹ Tartalmi oldalról pedig a törvény előtti egyenlőséget sértő, objektív mérce szerint önkényes bírói jogértelmezés jelentheti azt a fogódzót, amely az alkotmánybíró beavatkozást megalapozza.²² Ezek azonban meglehetősen rugalmas mércék – az egyensúlyt vélhetően mindkét oldalról (az alkotmánybíró szempontjából a szakjogi, a rendes bíróság szempontjából az alkotmányossági kérdések tekintetében) a bírói önkorlátozás biztosíthatja.²³

NÉHÁNY ELŐKÉRDÉS – AZ ALKOTMÁNY HATÁSA A JOGRENDSZERRE

Az alkotmánykonform értelmezés azt mozdítja elő, hogy az alkotmány kifejtsse hatását a jogrendszerben. Érdemes azonban előjáróban megvizsgálni, mit értünk az alkotmány hatása alatt általában, és milyen sajátosságok merülnek fel az Alaptörvény esetében, amelyek az alkotmánykonform értelmezés súlyát, szerepét befolyásolhatják.

1. Amikor az *alkotmány* hatását, érvényesülését vizsgáljuk, felmerül a kérdés, hogy az alkotmányról mint szabályösszességről van-e szó, vagy az alkotmányról mint intézményről. A chartális alkotmány mögött ugyanis rendre azonosítható az intézményként működő vagy más néven metaalkotmány is. Ez olyan írott vagy íratlan, bírói gyakorlaton vagy szokáson alapuló normaösszesség, illetve társadalmi gyakorlat, amely egyrészt meghatározza a chartális alkotmány érvényesülését (értelmezését, alkalmazását és követését), másrészt körvonalazza, hogy ténylegesen mely szervnek milyen hatalma, mely jognak milyen hatása van, mik a gyakorlás feltételei és hatalom esetében valóságos korlátai, jog esetében pedig érvényesülésének terjedelme.²⁴ Vagy egyszerűbben, *Dieter Grimm* megfogalmazásában: „Csak az az alkotmány tehet szert központi pozícióra a politikai és a társadalmi gyakorlatban, amelyik túlnő formális, jogszabályi keretén.”²⁵ 1989/90 után a magyar alkotmányos gyakorlatban a metaalkotmányt legáltalában *Sólyom László* által körvonalazott „lát-hatatlan alkotmány” koncepciója²⁶ írta le, és tulajdonképpen az alkotmányosság fogalmával azonosította. A chartális és a metaalkotmány szerencsés esetben konvergál, illetve konstruktív módon kiegészíti egymást, de az is előfordulhat, hogy a két normaösszesség (bizonyos pontokon) elválik egymástól, és ennek következtében ellentmondás keletkezik: ilyenkor alkotmányossági deficit alakul ki.²⁷ Ez horizontálisan, az alkotmányjogon belül jelentkezik elsődlegesen, de természetesen a jogrendszer ágazati szabályaiban és azok gyakorlatában is ellentmondásokhoz vezethet. Hipotézisünkhöz egyelőre megelégszünk *Szente Zoltán* álláspontjával: „Egy alkotmány tényleges jogrendszerbeli helyzetének és működésének megítélésére nincsenek objektív mérési szempontok vagy konszenzuson alapuló standardok.”²⁸ A jogértelmezésre gyakorolt hatás feltérképezése is hozzájárulhat ahhoz, hogy teljesebb képet kapjunk az Alaptörvény és metaalkotmánya működéséről.

2. A hazai alkotmánykonform értelmezési gyakorlat szempontjából megfontolást érdemlő sajátosság, hogy a magyar jogrendszer – történetiségében szemlélve – viszonylag rövid távon rendelkezett csupán egységes, chartális alkotmánnyal, s azon belül is még rövidebb ideig normatív, kötelező alkotmánnyal. A történeti alkotmányosság rendszerében nem volt központi alpnorma, és ilyen norma hiányában nem jöhetett létre alkotmánybíráskodás sem; az első chartális alkotmány – az 1949. évi XX. törvény – pedig nem azzal az igénnyel készült, mint kortársa, a bonni alaptörvény: vagyis nem volt sem normatív, sem kikényszeríthető, és a hatalomgyakorlás korlátozására sem volt hivatott, ennyiben a szimbolikus, rituális alkotmányok sorához tartozott, mint az államszocialista rendszerek alkotmányainak mindegyike. Az első „igazi”, demokratikus és jogállami alkotmány az 1989/90-es teljes revízió eredményeként keletkezett,²⁹ és az akkor létrehozott Alkotmánybíróság húsz éven át munkálkodott egyrészt azon, hogy az alkotmányi rendelkezések értelmezésével láthatóvá tegye az alkotmányosság koherens követelményrendszerét,³⁰ és ezzel bekapcsolja a magyar alkotmányfejlődést egy európai alkotmányjogi *ius commune* építésébe,³¹ másrészt fontos törekvése volt, hogy az Alkotmány a jogrendszer egészében meghatározó hatást fejtsen ki.

Ezt vázolta az Alkotmánybíróság sokat idézett – de mégis kevésbé interiorizált – tézise a 11/1992. (III. 5.) AB határozatban: „A jogállam azáltal valósul meg, hogy az Alkotmány valóban és feltétlenül hatályosul. A jog számára a rendszerváltás azt jelenti, és jogi rendszerváltás kizárólag abban az értelemben lehetséges, hogy a jogállami Alkotmánnyal összhangba kell hozni, illetőleg – az új jogalkotást tekintve – összhangban kell tartani az egész jogrendszert. Nemcsak a jogszabályoknak és az állami szervek működésének kell szigorúan összhangban lenniük az Alkotmánnyal, hanem az Alkotmány fogalmi kultúrájának és értékrendjének át kell hatnia az egész társadalmat. Ez a jog uralma, ezzel lesz az Alkotmány valóságossá. A jogállam megvalósulása folyamat. Az állami szervek számára alkotmányos köteletség ezen munkálkodni.”³²

Ugyanezt Lábady Tamás a következőképp fogalmazta meg: „Bibliai nyelven szólva: az Alkotmánynak »lámpásként«, azaz igazodási pontként kell irányt mutatnia az állami szervek működésének és az egész jogalkotásnak, másrészt »kovázzként«, mintegy belefolyva az állam és a társadalom szöveteibe, erjesztenie kell a jogállamiság eszméjét az állami és a társadalmi élet minden területén és a polgárok életében, azaz a magánautonómia viszonyaiban is. Önmagában a formális alkotmányosság, azaz az Alkotmány normáinak formális betartása tehát nem elég, hanem az Alkotmány egész értékrendjének át kell hatnia az állam és a társadalom működésének egészét, minden részterületén, és meg kell valósulnia a polgárok társadalmi interakcióiban, jogviszonyaiban.”³³ Az, hogy mennyiben válik egy új alkotmány „lámpássá” és „kovásszá” a társadalmi gyakorlatban, minden bizonnyal csak több évtizedes távlatban mérhető.³⁴

3. Harmadik előkérdésként érdemes azon elgondolkozni, hogy pontosan miben állhat a relatíve új Alaptör-

vény hatása. A magyar jogrendszer jellemzője a jogalkotói és a jogalkalmazói jog elkülönítése, és alkotmányjogi megközelítésben elsősorban a jogalkotói jog jogforráskénti elismerése.³⁵ A jogrendszer maga is jogalkotás-hangsúlyos, és az Alaptörvény hatása mérhető az elfogadása és hatálybalépése után keletkezett alkotmányjogi és ágazati jogszabályok tartalmán – de önmagukban a normaszövegek nem adnak átfogó képet az alkotmányi tartalmak beépüléséről. A jogalkotói joghoz képest a bírói jog jogforrási elismerése formálisan meglehetősen szűk körű a magyar jogban: az alkotmánybírói döntéseket és a kúriai (korábban legfelsőbb bírósági) jogegységi határozatokat sorolják csak a kötelező normatív aktusok körébe,³⁶ míg a rendes bíróságok konkrét ügyekben született döntései mint egyedi aktusok nem számítanak általános vagy szervezeti magatartásszabálynak. Ennek ellenére úgy vélem, hogy az új alkotmány igazi hatása a gyakorlati alkalmazásban mutatkozik meg. Itt nem az alkotmány közvetlen alkalmazásának a problémájára gondolok, mivel az ismét messzire vezető jogtudományi vita bemutatását igényelné.³⁷ Sokkal inkább arra, hogy a bíróságok a jogértelmezéshez mennyiben használják az Alaptörvényt és az azt kibontó alkotmánybírói gyakorlatot.³⁸ Az Alaptörvény utáni alkotmánybírói gyakorlatból egyébként (továbbra is) az tűnik ki, hogy lényegében nincs közvetlen alkalmazási, csak alaptörvénykonform értelmezési kötelezettsége a rendes bíróságoknak.³⁹

4. Az előzetes felvetések mérlegelése alapján, álláspontom szerint az új alkotmány hatása abban – vagy abban is – mérhető, hogy a jogalkalmazói gyakorlatban mennyiben jelentek meg azok a változások, amelyeket az Alaptörvény hozott. Itt ismét nehézséget jelent a „változás” megragadása: egyrészt azért, mert az Alaptörvény előtt a korábbi alkotmánynak már volt kialakult gyakorlata, és másrészt, de az előbbivel szoros összefüggésben, mivel egyes vélemények szerint az Alaptörvény követi a korábbi Alkotmány szabályozási mintáit, abban számos ponton felismerhető a korábbi alkotmányszöveg.⁴⁰ A bizonyos fokú szövegegyezés ellenére más vélemények a különbségeket hangsúlyozzák,⁴¹ egyrészt, mivel a két alkotmány között a kontinuitás a negyedik alaptörvénymódosítás következtében korlátozott,⁴² másrészt, mert a lényeg – különösen a hat módosítás után – az eltérésekben van. Ezek közül csak néhányat említve, a teljesség igénye nélkül: az Alaptörvény értelmezési szabályokat tartalmaz, kötelezővé teszi az értékválasztásokat és értékpreferenciákat tartalmazó preambulum használatát az értelmezéshez; nagyobb arányban deklaráál nehezen specifikálható alapkötelezettségeket; az Alkotmánybíróság hatáskörét korlátozza a közpénzügyi tárgyú törvények vonatkozásában; nevesít új alapjogokat is (klónozás tilalma, önvédelemhez való jog, tisztességes közigazgatási eljáráshoz való jog); számos alapjog és alapjogi garancia tartalmát, terjedelmét, korlátait átalakítja (pl. magzati élet védelme, szabad véleménynyilvánítás alaptörvényi korlátai, állami egyházjog alapjai, tulajdon szociális kötöttsége, szociális jogok államcélként való meghatározása, az esélyegyenlőségre törekvés mellett a társadal-

mi felzárkózás bevezetése, felsőoktatási intézmények – kizárólag – tudományos és oktatási autonómiája, a lakhatás elősegítésének állami feladata mellett az életvitelszerű közterületi tartózkodás szankcionálhatóvá tétele), alkotmányjogi panasz (a bárki által indítható nyozható absztrakt utólagos normakontroll helyett), új ombudsman-rendszer, bíróságok igazgatása és az igazgatási vezető széles jogköreinek megalapozása, új különleges jogrendi helyzet (terrorvesélyhelyzet), új speciális alkotmányi alapelvek, mint a fenntarthatóság elve, kiegyensúlyozott költségvetési gazdálkodás elve, részletes szabályok a költségvetési fegyelem, az adóssághű, a nemzeti vagyonnal való transzparens gazdálkodás érdekében, munkaalapú társadalom, fogyasztók érdekeinek a védelme.

ALKOTMÁNYKONFORM ÉRTELMEZÉS AZ ALAPTÖRVÉNYBEN: ELV ÉS GARANCIÁK

Ami számunkra a változások közül kitüntetett figyelmet érdemel, az a korábbi Alkotmányhoz képest egy újszerű, explicit követelmény az Alaptörvény 28. cikk 1. mondatában: *A bíróságok a jogalkalmazás során a jogszabályok szövegét elsősorban azok céljával és az Alaptörvénnyel összhangban értelmezik.* A német dogmatikában kidolgozott *alkotmánykonform* értelmezés doktrínája ezzel az Alaptörvénybe került.⁴³

Implicit módon ezt a követelményt a korábbi Alkotmányból is ki lehetett olvasni: az Alkotmánybíróság már 1990-ben leszögezte, hogy „tevékenységük ellátása során a jogalkotó és a jogalkalmazó szervek is értelmezik az Alkotmányt”.⁴⁴ 1993-ban pedig kifejtette: „[a] jogrendszer egysége is megköveteli, hogy minden jogszabályt ne csupán önmagában és funkcióját tekintve, hanem mindenképp az Alkotmánnyal való összhangjára figyelemmel értelmezzenek, függetlenül attól is, hogy a jogszabály az Alkotmány előtt vagy után keletkezett-e.”⁴⁵ Mivel azonban korábban a normabíráskodás állt előtérben az Alkotmánybíróság hatáskörgyakorlása szempontjából, a jogalkalmazói alkotmányértelmezést a szükséges eljárási pozíciók és kapacitás hiányában kevésbé tudta kontrollálni a testület.⁴⁶

Az Alaptörvény kifejezett rendelkezése alapján immár a rendes bíróságok bírúinak a konkrét ügyek eldöntésekor nemcsak a szakjogi szabályokat kell értelmezniük, hanem az alaptörvényi relevanciát is észlelniük kell, és alkotmányértelmezést is kell végezniük a 28. cikkel összhangban,⁴⁷ figyelemmel továbbá az Alaptörvény önmagára vonatkozó értelmezési követelményeire.⁴⁸ Az alkotmánykonform értelmezés nem egyszerűsíthető rendszertani értelmezésre,⁴⁹ és nem is csupán egy az értelmezési módszerek közül, ugyanis minden jogértelmezés végső mércéje az, hogy tartalmi alkotmányossági szempontoknak megfelel-e.⁵⁰ Ilyen tartalmi megfelelési követelményt állított fel az Alkotmánybíróság, amikor kimondta, hogy a törvény előtti egyenlőség és a hátrányos megkülönböztetés tilalma [Alaptörvény XV. cikk (1)–(2) bekezdés] a bírói döntésekben megjelenő jogértelmezésre is irányadó.⁵¹ Az Alkotmánybíróság szerint a többféleképpen értelmezhető jogszabályszöveg normatartalommal kitöltésekor a

rendes bíróságnak nemcsak lehetősége, hanem kötelessége is, hogy a norma alkalmazásakor az Alaptörvényvel összhangban álló értelmezést válassza, amely – ha tehát több lehetséges értelmezés is van – önmagában nem jelent *contra legem* értelmezést vagy a normatartalom mellőzését.⁵² Ezzel az Alkotmánybíróság impliciten elismerte, hogy az alkotmánykonform értelmezésnél a rendes bíróságok szükségképpen félretesznek bizonyos, az Alaptörvénnyel nem összeegyeztethető lehetséges normatartalmakat.

Az alkotmánykonform értelmezés követelményének intézményi-eljárási *biztosítékai* egyrészt a „preventív jellegű”, bíró által kezdeményezhető egyedi, utólagos normakontroll,⁵³ másrészt a „felülvizsgálati típusú”, bírói döntés ellen benyújtható (ún. valódi vagy individuális) alkotmányjogi panasz,⁵⁴ harmadrészt az Alkotmánybíróság részéről a „proaktív” alkotmányos követelmény megállapítása.⁵⁵ A konkrét, bíró által kezdeményezett utólagos normakontroll interpretációs szempontból annyiban preventív, hogy ha a bíró az alkalmazandó jogot értelmezve nem talál alkotmánykonform jelentést tartalmat, akkor indítványozhatja – sőt akkor indítványoznia kell – az Alkotmánybíróság eljárását a norma alaptörvény-ellenességének megállapítása érdekében. Alkotmányjogi panasz eljárásban az Alkotmánybíróság utólag, az érintett kezdeményezésére vizsgálja felül a bírói jogértelmezést,⁵⁶ és eldönti, hogy a bíróság értelmező tevékenységében az alkotmányossági érveket megfelelően használta-e. Ezzel a bírói alapjogkonform értelmezési gyakorlatot érdemi kontroll alatt képes tartani – de csak azt, és nem általában az alkotmánykonform értelmezést.⁵⁷ Végül, az Alkotmánybíróság jogkövetkezményként megállapíthat alkotmányos követelményt, annak érdekében, hogy az ügyben érintett norma értelmezési bizonytalanságait megszüntesse, és megadja annak alkotmánykonform értelmezési tartományát.⁵⁸ Az alkotmányos követelmény megállapítására irányuló gyakorlat esetében azonban fontos a következetesség, hogy a jogalkalmazók számára valóban érdemi irányt mutasson normakonfliktus esetén.⁵⁹

AZ ALKOTMÁNYBÍRÓSÁG GYAKORLATA

A bíróságok jogértelmezésének alkotmányos kereteit kijelölő 28. cikket az Alkotmánybíróság egyre intenzívebben használja.⁶⁰

Előbb meghatározta a *bírói kezdeményezés feltételeit* az alkotmánykonform értelmezés követelményére tekintettel.⁶¹

- Mivel az Alaptörvény a többi jogszabály formai és tartalmi érvényességének az alapja, ezért a bíróságnak az alaptörvényi norma és az alkalmazandó norma kollíziója esetén az ellentétet az Alaptörvény javára kell feloldania.
- A konkrét ügyben eljáró bíró elsősorban maga köteles az alkalmazandó norma és az Alaptörvény tartalmát értelmezés útján összhangba hozni, és kizárólag másodlagosan jogosult és köteles az alaptörvény-ellenesség megállapítása érdekében az Alkotmánybírósághoz fordulni, ha az értelmezés nem vezetett eredményre, mert nem lehet megteremteni az össz-

- hangot (az alkalmazandó jogszabályi norma tartalma feloldhatatlan ellentétben áll az Alaptörvénnyel).
- A bíró kizárólag az adott ügyben alkalmazandó norma tárgyában kezdeményezheti az alkotmányossági vizsgálatot,⁶² és alkotmány alatti jogszabályok közötti ellentmondás esetén a bírónak kell eldöntenie, hogy mi az alkalmazandó jog.
  - Az alaptörvényi normával való ellentétet a bírónak indokolnia kell, és ez nem merülhet ki értelmezési nehézségekre való hivatkozásban.
  - Amennyiben a bíró a jogállamiság elvéből levezetett jogbiztonság elvének részét képező normavilágosság sérelmét állítja, nem elegendő arra hivatkozni, hogy az ügyben alkalmazandó jogszabályi rendelkezéseket nem tudja megállapítani, vagy nem tudja azokat egyértelműen értelmezni.

Majd az Abtv. 27. cikke szerinti *alkotmányjogi panasz* és az Alaptörvény 28. cikk összefüggéseit tárta fel az Alkotmánybíróság. „A bírói döntések alkotmányossági felülvizsgálatát lehetővé tevő alkotmányjogi panasz (Abtv. 27. §) az Alaptörvény 28. cikkének érvényesülését szolgáló jogintézmény. Ilyen panasz alapján az Alkotmánybíróság a bírói döntésben foglalt jogértelmezés Alaptörvénnyel való összhangját vizsgálja, azt, hogy a jogszabály alkalmazása során a bíróság az Alaptörvényben biztosított jogok alkotmányos tartalmát érvényre juttatta-e. Ha a bíróság az előtte fekvő, alapjogilag releváns ügy alapjogi érintettségére tekintet nélkül járt el, és az általa kialakított jogértelmezés nem áll összhangban e jog alkotmányos tartalmával, akkor a meghozott bírói döntés alaptörvény-ellenes.”⁶³

- A bíróságtól elvárható, hogy ismerje fel az ügy alapjogi érintettségét, és /vagy
- az ügyben alkalmazandó szabályt az Alaptörvény releváns alapjogi rendelkezésére (az érintett alapjog alkotmányos tartalmára) figyelemmel értelmezze.⁶⁴ Az Alkotmánybíróság gyakorlatából úgy tűnik, hogy az alapjogi érintettség teljes figyelmen kívül hagyása, illetve az alkotmányos tartalomtól eltérő értelmezés külön-külön is megalapozza az alkotmánykonform értelmezés követelményének sérelmét.
- Az általános alapjogkorlátozási teszt [Alaptörvény I. cikk (3) bekezdés] a bíróságokra azt a tartalmi alkotmányos kötelezettséget rója, hogy „ha olyan jogszabályt értelmeznek, amely valamely alapjog gyakorlását korlátozza, akkor a jogszabály engedte értelmezési mozgástér keretein belül az érintett alapjog korlátozását kizárólag a szükséges és arányos mértékű beavatkozás szintjére szorítsák”.⁶⁵

Következtes gyakorlat, hogy alkotmányjogi panasz nem alapítható a 28. cikkre, mert az a bíróságoknak címzett jogértelmezési szabály, és nem Alaptörvényben biztosított jog.⁶⁶

HATÁROK ÉS HATÁRVITÁK

Természetesen nem egyszerű a bírói és az alkotmánybírói értelmezési monopóliumok összeegyeztetése, a határok megvonása és a határviták feloldása. E téren eddig inkább tömör, általános megállapításokra szorított a testület.

Az alkotmánykonform értelmezés megvalósulásáról végső soron az Alkotmánybíróságnak kell gondoskodnia,⁶⁷ azonban korlátot jelent számára a *hatalommegosztás* elve: „Az Alkotmánybíróság hangsúlyozza, hogy a hatalommegosztás rendszerében a többi állami szervnek a bíróságok jogértelmezését – különösen, ha az értelmezés a Kúria határozatában jelenik meg – el kell ismernie.”⁶⁸ „Kirívó jogértelmezési hibák megvalósulásának hiányában a jogszabályokat a bíróságok önállóan értelmezik, és az Alkotmánybíróság csak az értelmezési tartomány alkotmányos kereteit jelölheti ki.”⁶⁹ „Az Alkotmánybíróságnak tartózkodnia kell attól, hogy valamely jogági dogmatikához tartozó kérdés helytállóságát, törvényességét, vagy kizárólag valamely törvényértelmezési problémát vizsgáljon.”^{70,71} „Továbbá nem vizsgálja azt sem, hogy az indokolásban megjelölt bizonyítékok és megjelenő érvek megalapozottak-e, mint azt sem, hogy a jogalkalmazó helytállóan értékelte-e az eljárásban beszerzett bizonyítékokat és előadott érveket, vagy a konkrét ügyben a bírói mérlegelés eredményeként megállapított tényállás megalapozott-e.”⁷²

A 28. cikk alkalmazásánál a bíróságok számára abszolút határ, hogy nem vezethet *contra legem* értelmezéshez, és nem eredményezheti a szakjogi normatartalom mellőzését, annak félretételét.⁷³ A *contra legem* jogértelmezés és jogalkalmazás azonban önmagában nem alapozza meg az alaptörvény-ellenességet, hanem annak egyben *contra constitutionem* is kell lennie,⁷⁴ azaz – jellemzően – a tisztességes bírósági eljáráshoz való jog [Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bekezdés] sérelmét kell okoznia.⁷⁵

Alkotmányjogi *panaszeljáráshoz* sem lehet parttalan módon hivatkozni bírói jogértelmezési hibára. „Az Alkotmánybíróság jellemzően akkor vizsgálhatja érdemben a bírói jogértelmezés hibájára alapított alkotmányjogi panaszt, ha az eljárt bíróság az előtte folyamatban volt, valamely alapvető jog szempontjából releváns ügynek az alaptörvényi érintettségére tekintet nélkül járt el, vagy az általa kialakított jogértelmezés nem áll összhangban e jog alkotmányos tartalmával.”⁷⁶ A felülvizsgálati jogkör határa, hogy az Alkotmánybíróság mindaddig tartózkodik az állásfoglalástól „törvényértelmezési és szakjogi kérdésekben, amíg a jogalkalmazói jogértelmezés közvetlenül nem befolyásolja valamely alapjog gyakorolhatóságát és tényleges érvényesülését”.⁷⁷ Nehezíti azonban a bíróságok helyzetét, és alapjogvédelmi feladatuk ellátását, ha az Alkotmánybíróság értelmezése egyes alaptörvényi rendelkezésekkel összefüggésben nem egységes tartalmú.⁷⁸ Amennyiben a rendes bíróság felismerte az ügy alapjogi relevanciáját, és a 28. cikkben biztosított mozgástér keretein belül hozta meg a döntését – figyelembe véve az adott alapjogra vonatkozó, alkotmányos és nemzetközi emberi jogi kötelezettségvállalásokból következő követelményeket –, akkor ezt az Alkotmánybíróságnak is el kell fogadnia.⁷⁹

Végül térjünk ki egy *határvitára*, amelyet az Alkotmánybíróság rövidre zárt ugyan, de nem megnyugtató módon kezelte a bírói jogértelmezés vs. bírói jogalkotás elméleti problematikájának tényleges leképeződését.

Az ügy tárgya a Kúria 3/2013. KMJE határozata a személyi jövedelemadóról szóló 1995. évi CXVII. törvény szabályainak – a 2011. évi CLVI. törvénnyel történő módosítását megelőző – az ingó vagyontárgy átruházásából származó jövedelem adózása szabályai egységes értelmezéséről, amelyet az Alkotmánybíróság megsemmisített a 2/2016. (II. 8.) AB határozatában. A KMJE az érintett adójogi norma objektív teleologikus értelmezését végezte el, figyelemmel az Alaptörvény 28. cikkéből következő, bíróságokra vonatkozó követelményekre, valamint a bírói jogértelmezési monopólium és a hatalommegosztás összefüggéseit kifejtő alkotmánybírói gyakorlatra. A KMJE indokolása szerint:

„E szöveg [Alaptörvény 28. cikk] kifejezetten előírja a jogszabályok céljának, az ésszerűség követelményének figyelembe vételét. Így, ha változnak a külső viszonyok (megváltozik a közgazdasági feltételrendszer, egyéb szabályok miatt a szöveg más kontextusba helyeződik) és a jogalkotó nem korrigál, akkor a bírói jogértelmezés során az Alaptörvény 28. cikke szerint lehetőség van a normaértelmezést a megváltozott viszonyokhoz igazítani. Egyes felfogások szerint az Alaptörvény fenti rendelkezése az objektív teleologikus értelmezés alaptörvényi kötelezettségét írja elő. Ugyanakkor nem lehet eltekinteni attól, hogy a jogszabály nyelvi formában válik ismertté, az értelmezést a nyelvi tartalom megismerésével kell kezdeni, de ennek eredménytelensége – vagy „abszurd” eredménye – nyithat utat a céltételezéses (teleologikus) értelmezésnek. Az Alaptörvény 28. cikke tehát arra ír elő kötelezettséget, hogy a jogszabálynak alkotmányosnak kell lennie, és a jogszabályt az objektív, tehát a jogalkotói szándékon túli céljának, a józan észnek, a közjóknak, erkölcsnek és gazdaságosságnak megfelelő tartalommal kell alkalmazni. Az alkotmányos tartalom jelen esetben a teherbíró képességhez igazodó adófizetési kötelezettséget jelenti. Azt a célt kell keresni, amelynek a mentén az alkalmazandó norma a jogrendszerbe illeszkedve képes hatását kifejteni, azaz érvényesülni.”

Az Alkotmánybíróság többsége azonban ezzel az előremutató és alaptörvényi keretek között maradó értelmezéssel nem értett egyet. A testület a következőket hozta fel:

„Ez az értelmezés azon túl, hogy az Alaptörvény 28. cikkéből nem vezethető le, ellentétben áll a 25. cikk (3) bekezdésével is, amely a jogalkalmazás egységének biztosítására, és nem a jogalkotó vélt, vagy valós mulasztásának jogegységi határozattal történő korrigálására vonatkozó felhatalmazást tartalmaz. Ezen túlmenően a KJE nyelvi kereteket figyelmen kívül hagyó normaértelmezése az egységes joggyakorlat biztosítása helyett ahhoz vezetett, hogy a jogértelmezés „eloldódott” az értelmezett jogszabálytól, és

a törvényhozás talajára tévedve sérti az Alaptörvény C) cikk (1) bekezdésében deklarált és az Alaptörvény államszervezetre vonatkozó rendelkezéseiben testet öltő hatalommegosztás elvét.”⁸⁰

Az Alkotmánybíróság ezzel a hatalommegosztás elvéből nem következő, hierarchikus viszonyt tételezett a bírói és a törvényhozó hatalom között, és a legkevesbé sem magyarázta meg, hogy a KMJE szerinti értelmezés miatt ne lenne levezethető az Alaptörvény 28. cikkéből. A jogértelmezés egyik legfontosabb funkciója éppen a normaszöveg hozzáigazítása a megváltozott életviszonyokhoz. A bírói jogalkotást és jogfejlesztést az alkotmányos demokráciák nem utasítják el, sőt szükségszerű tényként kezelik, mert enélkül nem működne a jogrendszer.⁸¹ A bemutatott határvita megoldására vonatkozó – különvéleményekben és párhuzamos indokolásokban megjelenő – alkotmánybírói fenntartások nagy száma mutatja, hogy a szubjektív originalista és az objektív teleologikus értelmezés ütközése esetén számos árnyaltabb megközelítés is elképzelhető.⁸²

KÖVETKEZTETÉSEK

Mindezek alapján arra következtetünk, hogy egy új, chartális alkotmány, amely nem előzmény nélküli, az alkotmányos gyakorlatot hosszú távon formálja. Avagy, visszautalva Lábady Tamás metaforájára, a kovásznak – így az Alaptörvény 28. cikkének is – idő kell, és hogy mennyi idő, az nemcsak a törvényi tartalmakon, hanem az alkotmány minőségén (koherenciáján, ellentmondásmentességén, alkotmánybírói értelmezésének következetességén) múlik. Az alakító hatás tehát nem csupán a normaszövegtől, és nem kizárólag a jogalkotó által alkotott ágazati szabályoktól függ, hanem a jogalkalmazók értelmező közösségétől. Az alkotmányi normák – hasonlóan a magánjog generálklauzuláihoz – értelmezésre nyitott keretek, amelyek tartalmát a jogalkalmazók az alkotmányjogi és a szakjogi dogmatika összehangolásával kiszámítható módon tárják fel, szem előtt tartva a jog általános funkcióját – a jogi szabályok objektív, közös *telosát* –, amely a konfliktusok feloldása és a viták eldöntése. Ehhez az alkotmány – és más, ágazati kódexek is – segítséget nyújtanak a bíróság számára jogi értékkel megfogalmazott alapelvek, alapjogok, tilalmak, alkotmányos célok meghatározásával,⁸³ de a helyes társadalmi értékrend közvetítése, a versengő értékek közötti mérlegelés és az arányosság szempontjainak érvényre juttatása a bíróság feladata.⁸⁴

Jegyzetek

* A tanulmány az MTA Bolyai János Kutatási Ösztöndíj támogatásával készült.

1 Ez nem egyedülálló, de az alkotmányoknak csupán kisebb hányadára jellemző, inkább kivételes megoldás. Szenté Zoltán a következő példákat említi más országok alkotmányaiban fellelhető értelmezési szabályokra: az Egyesült Államok

Alkotmányának IX. kiegészítése szerint az alkotmányos jogokat nem lehet úgy értelmezni, hogy megfosszák a népet egyéb jogaitól. A kanadai alkotmánylevél (1982) 27. szakasza kimondja: a Kartában foglalt jogokat a kanadai multikulturális örökség megővésével és gazdagításával összhangban kell értelmezni. A spanyol alkot-

mány (1978) 10. cikk (2) bekezdése szerint az alkotmányban foglalt alapvető jogokra és szabadságokra vonatkozó rendelkezéseket úgy kell értelmezni, hogy az megfeleljen az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának [az ENSZ deklarációja, 1948], valamint a Spanyolországra kötelező nemzetközi egyezmények rendelkezéseinek.

- L. Szente Zoltán: Érvelés és értelmezés az alkotmányjogban. Dialóg Campus, Budapest–Pécs 2013. 127. o.
- 2 Az alkotmányosság fogalmát abban az értelemben használom, ahogy *Petrétei József*: Az alkotmányos demokrácia alapintézményei. Dialóg Campus, Budapest–Pécs 2009. 99. skk. o.
- 3 Christian Starck: Die Verfassungsauslegung. In: Handbuch des Staatsrechts der Bundesrepublik Deutschland, Band VII (szerk. J. Isensee – P. Kirchhof). C. F. Müller, Heidelberg 1992. 210. o., Hartmut Maurer: Staatsrecht I. C.H. Beck, München 2001. 28. o., Konrad Hesse: Grundzüge des Verfassungsrechts der Bundesrepublik Deutschland. C. F. Müller, Heidelberg 2019. 30–33. o., Vincze Attila et al.: Az Alkotmánybíróság és a felsőbb bíróságok kapcsolata. Konfliktusok és kooperáció jogösszehasonlító szempontból. (Az Alkotmánybíróság és a Kúria közös kutatási programja keretében készült, megjelenés alatt álló kézirat, amelynek hivatkozása a szerző engedélyével történt) 2017. 7. 39–41., 99–103. o.
- 4 *Petrétei József*: Az alkotmányos demokrácia... 137–138. o., *Szente*: Érvelés és értelmezés... 196. o.
- 5 Hesse: i. m. 80. msz.
- 6 Uo.
- 7 Johannes Reschke: Die verfassungs- und dreistufentestkonforme Auslegung der Schranken des Urheberrechts – zugleich eine Überprüfung von § 52b UrhG. V&R unipress, Göttingen 2010. 28. o.
- 8 Hesse: i. m. 81. msz.
- 9 Az alkotmányi értékeket és jogokat a lehető legjobb érvényesülés szem előtt tartásával össze kell hangolni a jogvitákban, és olyan értelmezést kell választani, amely lehetővé teszi a konfliktusba kerülő értékek és jogok optimális, hatékony érvényesülését. L. Szente: Érvelés és értelmezés... 195. o., *Petrétei*: Az alkotmányos demokrácia... 132. o.
- 10 *Blutman* László javasolja, hogy az értelmezési módszerek azonosítása helyett érdemes az értelmezési szempontokra koncentrálni a bírói jogértelmezési gyakorlat elemzésekor. Ezzel összhangban, az alkotmánykonform értelmezést nem azonosítom sajátos módszerként. L. *Blutman* László: Hat tévhit a jogértelmezésben. *Jogesetek Magyarázata* 2015. 3. sz. 91. o.
- 11 L. ehhez *Pokol Béla* álláspontját: „Csak a nyilvánvaló érteleme által adott keret többértelműségének eltüntetésében adhat ez segítséget a bírának, és e kereten belül lehet felhasználni az alkotmánykonform értelmezés normatív iránymutatását arra, hogy több lehetséges döntés közül az alkotmánynak leginkább megfelelő irányban jöjjön létre az ítélet.” *Pokol Béla*: A jog szövegretegetének határai a jogértelmezésben. *Jogtudományi Közlöny* 2014. 3. sz. 140. o.
- 12 Ti, a bíróság egyértelmű normatartalom mellett is „elnézheti”, figyelmen kívül hagyhatja a nyilvánvaló alapjogi vagy alkotmányi relevanciát.
- 13 Hesse: i. m. 82. msz.
- 14 Hesse: i. m. 83. msz., *Reschke*: i. m. 30. o.
- 15 „Ist eine einschränkende verfassungskonforme Auslegung möglich, dann kommt es nicht darauf an, ob dem subjektiven Willen des Gesetzgebers die weitergehende, mit dem Grundgesetz nicht zu vereinbarende Auslegung eher entprochen hätte.” BVerfGE 9, 194 [200]; 47, 327 [380]; BVerfGE 59, 360 (Schülerberater); BVerfG 70, 126, 04.06.1985 – 1 BvL 7/85
- 16 *Reschke*: i. m. 30. o.
- 17 Hesse azt is említi, hogy fordított nézőpontból, a törvény fenntartására irányuló törekvés felől közelítve egyfajta visszahatás is megfigyelhető, mert a normatartalmak egymásra vonatkoztatása az alkotmány törvénykonform értelmezéseként is felfogható – vagyis az alkotmánykonform értelmezés során a bíróság kifejezetten keresi az alkotmány alatti normának azt az értelmezési lehetőségét, amely mellett a törvény megsemmisítése elkerülhető, s ezáltal az alkotmányi norma lehetséges jelentéstartalmaiból is azt emeli ki, amely ennek érdekében a legcélravezetőbb. Hesse: i. m. 85. msz.
- 18 *Vissy* Beatrix: Kiskapu a szuperbíráskodáshoz? A bírói döntések felülvizsgálata a törvény előtti egyenlőség követelménye szempontjából. In: A szabadságszerető embernek. Liber Amicorum István Kükorelli (szerk. Chronowski Nóra et al.). Gondolat, Budapest 2017. 624–631. o.
- 19 Hesse: i. m. 84. msz., *Naszladi* Georgina: Alkotmányjogi panasz a magyar alapjogvédelem rendszerében. Doktori értekezés. Pécs 2016. 73–79. o. <http://ajk.pte.hu/files/file/doktori-iskola/naszladi-georgina/naszladi-georgina-vedes-ertekezes.pdf> (2017.11.01.)
- 20 *Reschke*: i. m. 29. o.
- 21 BVerfG, Beschluss des Ersten Senats vom 16. Dezember 2014 – 1 BvR 2142/11 – Rn. (1–103), BVerfGE 138, 64–102.
- 22 Ehhez I. további hivatkozásokkal *Vissy*: i. m. 630–631. o., aki utal a szakirodalmi kritikákra, miszerint nem alakult ki egyértelmű gyakorlat, mikor használja (ki) a német Szövetségi Alkotmánybíróság a bírói önkény tilalmát saját értelmezési monopóliumának és dominanciájának védelme érdekében.
- 23 *Reschke* szerint a gyakorlat azt mutatja, hogy a szakbíróságok alkotmányjogi szempontból kérdéses esetekben visszafogott módon értelmezik a törvényeket, és kreatív megoldások helyett az alkotmánybíróság állandó gyakorlatára utalnak vissza. *Reschke*: i. m. 30. o.
- 24 *David S. Law*: Constitutions. Washington University in St. Louis, School of Law, Faculty Research Paper Series, Paper No. 10-02-05 (2010) 1. o.
- 25 *Dieter Grimm*: Constitutionalism: Past, Present, and Future. Oxford University Press, Oxford 2016. 135. o.
- 26 L. *Sólyom* László párhuzamos indokolását a halálbüntetést megsemmisítő 23/1990. (X. 31.) AB határozathoz: „Az Alkotmánybíróságnak folytatnia kell azt a munkáját, hogy értelmezéseiben megfogalmazza az Alkotmány és a benne foglalt jogok elvi alapjait, és ítéleteivel koherens rendszert alkot, amely a ma még gyakran napi politikai érdekből módosított Alkotmány fölött, mint »láthatatlan alkotmány«, az alkotmányosság biztos mércéjéül szolgál; és ezért várhatóan a meghozandó új alkotmánnyal vagy jövőbeli alkotmányokkal sem kerül ellentétbe. Az Alkotmánybíróság ebben az eljárásban szabadságot élvez, amíg az alkotmányosság fogalmának keretén belül marad.”
- 27 Magyarországon a chartális és a metaalkotmány normái 1989-től kezdve hosszú ideig összhangban álltak egymással, mert elfogadott volt az alkotmányossági (AB) döntések kötelező jellege, és (többé-kevésbé) követett volt az értékíték kompromisszumos kezelése, rendezése a politikai döntéshozatalban. 2010-től először a metaalkotmány változott meg és került konfliktusba a chartális alkotmánnyal, amennyiben előbbi a centralizált hatalomgyakorlást, a redukált típusú, megvitatást kerülő döntéshozatalt, a hatalomkorlátozó tényezők lebontását és a tisztán többségi elvű legitimitációt helyezte a középpontba, míg az utóbbi alapvetően (néhány módosítástól eltekintve) még mindig a hatalommegosztáson alapuló, kisebbségek jogait tiszteletben tartó megoldásokra épült. A 2011-ben elfogadott új magyar Alaptörvény – bár átvette a korábbi chartális alkotmány alapelveit – összességében közeledett a politikai gyakorlatához a hatalommegosztás korlátozásával, kivételszabályok bevezetésével. A folyamat a húsz év alatt szervesen fejlődött, de még törekény alkotmányos kultúra eróziójához vezetett. *Chronowski* Nóra: Az alkotmányozás a globális alkotmányosság kontextusában. *JURA* 2012. 2. sz. 57. o. 11. vj.
- 28 *Szente* Zoltán: Az Alaptörvény (2012–2015). In: A magyar jogrendszer állapota (szerk. Jakab
- András – Gajduscsék György). MTA TK JTI, Budapest 2016. 214. o.
- 29 *Petrétei József*: Magyarország alkotmányjoga I. Alapvetés, alkotmányos intézmények. Kodifikátor Alapítvány, Pécs 2013. 30–32. o.
- 30 *Holló* András: Az alkotmányjognak asztalánál. HVG-ORAC, Budapest 2015. 239–244. o.
- 31 *Lábady* Tamás: Alkotmányjogi hatások a készülő Ptk. szabályaira. *Polgári Jogi Kodifikáció* 2000. 2. sz. 14. o.
- 32 11/1992. (III. 5.) AB határozat, ABH 1992, 80.
- 33 *Lábady*: i. m. 14. o.
- 34 Érdekeségként megemlítjük, hogy átfogó empirikus kutatások szerint a demokráciákban egy alkotmány átlagéletkora huszonegy év, autoriter rendszerben tizenöt év. „The life expectancy of a constitution in democracy, on average, is twenty-one years, whereas that in an authoritarian situation is fifteen years.” (Zachary Elkins – Tom Ginsburg – James Melton: The Endurance of National Constitutions. Cambridge University Press, New York 2009. 137. o.) Egy-egy konkrét alkotmány várható „élettartama” számos változó függvénye. E tényezők közül kiemelkedő a releváns szereplők széles körének bevonása az alkotmányozási folyamatba (pluralizmus, demokratizmus, reprezentativitás, konszenzus), a tartalmi specifikáció magas foka a normaszövegben (kellően részletes és explicit garanciák a jogok és intézmények tekintetében), és olyan módosítási szabályok elfogadása, amelyek sem nem túl nehéz, sem nem túl könnyű felhívni az alkotmánynak a változó viszonyokhoz való igazítása érdekében. *Chronowski* Nóra: Globális vagy lokális alkotmányosság? *Jogelméleti Szemle* 2015. 4. sz. 23. o.
- 35 *Petrétei*: Magyarország alkotmányjoga I. 131–163. o.
- 36 *Petrétei*: Magyarország alkotmányjoga I. 158–161. o.
- 37 Összefoglalóan, további hivatkozásokkal I. *Jakab* András – *Vincze* Attila: 70/K. §. In: Az Alkotmány kommentárja (szerk. Jakab András). Századvég, Budapest 2009. II. kötet, 13–60. msz.
- 38 L. ehhez a Kúria „Az Alaptörvény követelményeinek érvényesülése a bírósági ítélezésben” Joggyakorlat-elemző Csoportjának 2016. El. II. JGY.K.1 sz. összefoglaló véleményét (a továbbiakban JGYE-At. 2016), http://lb.hu/sites/default/files/joggyak/alaptorveny_osszefoglalo_velemeny.pdf (2017.11.01.)
- 39 Az Alaptörvény vonatkozásában I. különösen a 8/2014. (III. 20.) AB határozat, Indokolás [64], 34/2014. (XI. 14.) AB határozat, Indokolás [94], 14/2017. (VI. 30.) AB határozat, Indokolás [17]–[18].
- 40 Erre az álláspontra I. *Jakab* András: Az új Alaptörvény keletkezése és gyakorlati következményei. HVG-ORAC, Budapest 2011, *András* *Jakab* – *Pál* *Sonnevend* – *Lóránt* *Csinek*: The Constitution as an Instrument of Everyday Party Politics: The Basic Law of Hungary. In: Constitutional Crisis in the European Constitutional Area (eds. Armin von Bogdandy – *Pál* *Sonnevend*). Hart, Oxford 2015. 33–109. o.
- 41 Erre I. különösen *Zoltán* *Szente* – *Fanni* *Mandák* – *Zsuzsanna* *Fejes* (eds.): Challenges and Pitfalls in the Recent Hungarian Constitutional Development. L’Harmattan, Paris 2015, *Gábor* *Attila* *Tóth* (ed.): Constitution for a Disunited Nation – on Hungary’s 2011 Fundamental Law. CEU Press, Budapest, New York 2012, *Attila* *Vincze*: Wrestling with Constitutionalism: the supermajority and the Hungarian Constitutional Court. *Vienna Journal on International Constitutional Law* 2013. 4. sz. 86–97. o., *Imre* *Vörös*: The constitutional landscape after the fourth and fifth amendments of Hungarian Fundamental Law. *Acta Juridica Hungarica* 2014. 1. sz. 1–20. o., *Judit* *Zeller*: Nichts ist so beständig... Die jüngsten Novellen des Grundgesetzes Ungarns im Kontext der Entscheidungen des Verfassungsgerichts. *Osteuropa-Recht* 2013. 3. sz. 307–325. o.

- 42 A 22/2012. (V. 11.) AB határozat megállapította, hogy az Alkotmánybíróság az Alaptörvény előtti döntéseire továbbra is hivatkozhat, ezzel a két alkotmány gyakorlatának kontinuitását tételezte. A negyedik alaptörvény-módosítás hatályon kívül helyezte az Alaptörvény előtti keletkezett alkotmánybírói határozatokat (I. At. Záró rendelkezések 5. pont). A 13/2013. (VI. 17.) AB határozat e rendelkezést értelmezve meghatározta, hogy az Alkotmánybíróság milyen feltételekkel használhatja az Alaptörvény előtti döntéseket (indokolás [28]–[34]). Ez alapján az Alkotmánybíróságnak esetről esetre indokolnia kell, ha bevonja az alaptörvény-értelmezésbe az Alaptörvény előtti keletkezett gyakorlatot, vagyis csak korlátozott kontinuitás lehetséges a két alkotmányos rend között.
- 43 Az Alaptörvény 28. cikk 1. mondata az alkotmánykonform értelmezést mellett az objektív teleologikus értelmezést is előírja a bíróságok számára. L. *Jakab András: A bírói jogértelmezés az Alaptörvény tükrében. Jogesetek Magyarzata* 2011. 4. sz. 86–94. o. Ez azonban jelen tanulmánynak nem tárgya. L. hozzá JGYE-At. 2016. 55–70. o., amely kifejezetten a teleologikus értelmezésre koncentrál a 28. cikk alkalmazási tapasztalatai körében.
- 44 31/1990. (XII. 18.) AB határozat, ABH 1990, 137.
- 45 38/1993. (VI. 11.) AB határozat, ABH 1993, 256, 266.
- 46 Az *actio popularis* indítványozható absztrakt utólagos normakontroll háttérbe szorította a konkrét bírói kezdeményezést és a részleges – normatív – alkotmányjogi panaszt is, amely egyébként sem a legalkalmasabb eljárás az alkotmánykonform értelmezés ellenőrzésére.
- 47 „Az Alaptörvénynek ez a rendelkezése a bíróságok számára alkotmányos kötelezettségként írja elő, hogy ítélkéző tevékenységük során a jogszabályokat az Alaptörvénnyel összhangban értelmezzék.” 7/2013. (III. 1.) AB határozat, Indokolás [33] és 28/2013. (X. 9.) AB határozat, Indokolás [29].
- 48 Alaptörvény R) cikk (3) bekezdés (teleologikus értelmezés, történeti alkotmány vívmányai, preambulum), Q) cikk (2) bekezdés (nemzetközi jog és magyar jog összhangja, E) cikk (3) bekezdés (implicit uniós-jog-konform értelmezés).
- 49 A JGYE-At. 2016 ilyen egyszerűsítő módon azonosítja, I. 50. és 55. o.
- 50 L. *Reschke: i. m. 29. o.*, aki szintén kiemeli, hogy az alkotmánykonform értelmezés nem csupán járulékos törvényértelmezési módszer, hanem már más (történeti, rendszertani és teleologikus) értelmezés közben is figyelembe kell venni az alkotmányos (alapjogi) követelményeket, és a módszereket ezek tükrében kell alkalmazni. Vagyis a teljes értelmezési folyamatnak a releváns alkotmányi rendelkezésekhez kell igazodnia.
- 51 L. 9/2016. (IV. 6.) AB határozat, Indokolás [26]: „Az, hogy egy-egy ügyben az eset összes körülményeinek mérlegelésénél a rendes bíróság az anyagi jog értelmezésekor milyen intenzíven hivatkozik a XV. cikk egyes elemeire, elsősorban a rendes bíróságra tartozó kérdés, de az értelmezés nem vezethet sem jogszabály szövegének figyelmen kívül hagyására, sem az Alaptörvénnyel ellentétes eredményre.” Az egyenjogúság követelményének megsértésétől az objektíve önkényes bírói jogértelmezésig vezető érvelési irányt a 3095/2016. (V. 12.) AB végzés beható elemzésével értékeli Vissy: i. m. 626–630. o.
- 52 9/2016. (IV. 6.) AB határozat, Indokolás [30], megerősítve: 3280/2017. (XI. 2.) AB határozat, Indokolás [32].
- 53 Az Alkotmánybíróságról szóló 2011. évi CLI. törvény (Abtv.) 25. § (1) Ha a bírónak az előtte folyamatban levő egyedi ügy elbírálása során olyan jogszabályt kell alkalmazni, amelynek alaptörvény-ellenességét észleli, vagy alaptörvény-ellenességét az Alkotmánybíróság már megállapította – a bírósági eljárás felfüggesztése mellett –, az Alaptörvény 24. cikk (2) bekezdés b) pontja alapján az Alkotmánybíróságnál kezdeményezi a jogszabály vagy jogszabályi rendelkezés alaptörvény-ellenességének megállapítását, illetve az alaptörvény-ellenes jogszabály alkalmazásának kizárását.
- 54 Abtv. 27. § Az Alaptörvény 24. cikk (2) bekezdés d) pontja alapján alaptörvény-ellenes bírói döntéssel szemben az egyedi ügyben érintett személy vagy szervezet alkotmányjogi panasszal fordulhat az Alkotmánybírósághoz, ha az ügy érdemében hozott döntés vagy a bírósági eljárást befejező egyéb döntés a) az indítványozó Alaptörvényben biztosított jogát sérti, és b) az indítványozó a jogorvoslati lehetőségeit már kimerítette, vagy jogorvoslati lehetőség nincs számára biztosítva.
- 55 Abtv. 46. § (3) Az Alkotmánybíróság hatáskörei gyakorlása során folytatott eljárásában határozattal megállapíthatja azokat az Alaptörvény szabályozásából eredő, és az Alaptörvény rendelkezéseit érvényre juttató alkotmányos követelményeket, amelyeknek a vizsgált, illetve a bírósági eljárásban alkalmazandó jogszabály alkalmazásának meg kell felelnie.
- 56 Ennek elsődleges „terepe” az Abtv. 27. §-a szerinti panasz, bár álláspontom szerint az Abtv. 26. § (1) bekezdésében meghatározott, normakontroll-típusú („kvázi”) alkotmányjogi panaszban is sor kerülhet az alkotmánykonform értelmezés indirekt, áttételes kontrolljára: ebben az eljárásban az érintett az alkalmazott *norma* alaptörvény-ellenességére vezet vissza az Alaptörvényben biztosított jogainak sérelmét, vagyis úgy véli, hogy az alkalmazott normának *nincs olyan értelmezési lehetősége, amely összhangban állna az Alaptörvénnyel*. Ezzel szemben az ügyében *eljáró bíróságnak nem merül fel az alkalmazandó norma alaptörvény-ellenességének a lehetősége*. Ha az Alkotmánybíróság úgy ítéli meg, hogy az alkalmazott norma alaptörvényt sértő, akkor ez arra is utal, hogy a rendes bíróság nem használta értelmezési támpontként az Alaptörvényt.
- 57 L. *Jakab: A bírói jogértelmezés... 93. o.*
- 58 Ezzel összefüggésben felmerül, hogy a konformitást garantáló alkotmányos követelményt csak kihirdetése után kell-e követnie a bíróságoknak, vagy az visszamenőlegesen is hatást fejthet-e ki. Itt érdemes idézni *Pokol Béla* előremutató érvelését a 22/2017. (IX. 11.) AB határozathoz csatolt párhuzamos indoklásából: „[62] A fentiek által megalapozva tehát két védhető álláspont lehetséges a mostani dilemmában. Vagy arra az álláspontra helyezkedik a testület, hogy az alkotmányos követelmény csak a kihirdetése utáni időtől hatályos, és így azon a bírósági döntésen, mely ezt megelőzően értelmezte az adóellenőrzési eljárásban felmerült mögöttes felelős ügyféli jogállását, ez nem kérhető számon; vagy arra, hogy mivel az Alaptörvény 28. cikke alapján a bírák mindenkor az Alaptörvénnyel összhangban kötelesek értelmezni az alkalmazott jogi rendelkezéseket, így ha az Alkotmánybíróság ezt későbbi időben mondja is ki, akkor csak azt teszi, amit a bírónak eleve tenenie kellett volna, így ez az alkotmányos követelmény utólag is vonatkozik a bírói döntésre, és megsemmisíthető erre alapozva. [63] Párhuzamos indoklásomban azért is a másodiknak jelzett álláspontot fogadom el, mert csak ezzel lehet eleget tenni az alkotmányjogi panasz funkciójának általános szinten is. [...]” Hasonló *Czine Ágnes* párhuzamos indoklása, aki arra is felhívja a figyelmet, hogy az alkotmányos követelmény a konkrét ügy sajátosságaihoz igazodik: „[32] Egy alkotmányos követelmény azt fejezi ki, hogy a jogalkalmazónak eleve az alkotmányos követelményben foglaltaknak megfelelően kellett volna értelmeznie az előtte folyamatban lévő ügyben alkalmazandó normát. Az alkotmányos követelmény ezért a konkrét ügyön túlmutató relevanciával bír. Ennek el-
- lenére az Alkotmánybíróság az alkotmányos követelmény megfogalmazása során is követe van ahhoz a konkrét ügghöz, amelyben az alkotmányos követelmény megfogalmazása szükséges válik.”
- 59 Az alkotmányos követelménnyel szemben támasztható „követelményekkel” kapcsolatban figyelemre méltó *Stumpf István*nak a 27/2013. (X. 9.) AB határozathoz fűzött különvéleményében foglaltak (Indokolás [67]–[71]): „Az indítványban támadott jogszabályi rendelkezés alaptörvénnyel összhangban álló, köveendő értelmezésének kibontását tartalmazó *hagyományos alkotmányos követelmény megállapításánál* az Alaptörvény 28. cikke, az Abtv. 46. § (3) bekezdése és a 38/1993. (VI. 11.) AB határozat érveit alapján a következő szempontokra figyelemmel kell eljárni:
- olyan jogszabályi rendelkezéssel kapcsolatban van helye, amely az alkotmányossági vizsgálat tárgyát képezi, illetve amely az alapügyben alkalmazandó.
  - abban az esetben indokolt megállapítani, ha jogszabályi rendelkezés alaptörvénnyel való összhangja a szabályozás hiányossága vagy többértelműsége miatt kérdéses.
  - a követelményt nem csak az érintett alaptörvényi és jogszabályi rendelkezésekre való hivatkozással, hanem konkrét tartalmának rendelkezési részi kifejtésével célszerű meghatározni. Mivel az alkotmányos követelmény megállapításán keresztül az alaptörvénnyel összhangban álló értelmezés tartományának a meghatározása történik, ami gyakorlatilag a jogszabályi rendelkezés normatartalmának a kötelező erejű meghatározása, a rendelkezési részi megfogalmazásnak világosnak kell lennie.
  - a vonatkozó rendelkezési részi pontnak három szükséges eleme van: az a jogszabályi rendelkezés, amelynek a normatartalmát az alkotmányos követelmény érinti (befolyásolja); az Alaptörvény érvényesítendő rendelkezése, amelyből a követelmény ered; és a tulajdonképpeni alkotmányos követelmény: a jogszabályi rendelkezés normatartalmának az Alaptörvényből eredő változása.”
- L. még *Vincze Attila: 32/A. §. In: Az Alkotmány kommentárja* (szerk. *Jakab András*). Századvég, Budapest 2009. I. kötet, 189–192. msz.
- 60 2012-ben még jellemzően sommásan utalt rá, abban az összefüggésben, hogy az Alkotmánybíróság nem szuperbíróság, a jogértelmezés továbbra is a rendes bíróságok feladata, az Alkotmánybíróság pedig csak alkotmányossági kérdésekben dönthet. 2013/14-től a 28. cikk értelmezése egyre árnyaltabbá vált.
- 61 Első alkalommal összefoglalva I. 28/2013. (X. 9.) AB határozat, Indokolás [29]–[36]; megerősítve: 3191/2014. (VII. 15.) AB határozat, Indokolás [25]; 33/2014. (XI. 7.) AB határozat, Indokolás [33].
- 62 3153/2013. (VII. 24.) AB határozat, Indokolás [10].
- 63 3/2015. (II. 2.) AB határozat, Indokolás [18], fenntartva 14/2015. (V. 26.) AB határozat, Indokolás [51]; 30/2015. (X. 15.) AB határozat, Indokolás [54]. L. még 3173/2015. (IX. 23.) AB határozat, Indokolás [53], megerősítve 3241/2017. (X. 10.) AB határozat, Indokolás [36]: „Az Alkotmánybíróság érdemben vizsgálhatja a bírói jogértelmezés hibájára alapított alkotmányjogi panaszt, ha az eljáró bíróság az előtte folyamatban volt, valamely Alaptörvényben biztosított jog szempontjából releváns ügynek az alaptörvényi érintettségére tekintet nélkül járt el, vagy az általa kialakított jogértelmezés nem áll összhangban e jog alkotmányos tartalmával” – itt az Alaptörvényben biztosított jog relevanciájának figyelmen kívül hagyása, illetve az alkotmányos tartalomtól eltérő jogértelmezés nem konjunktív, hanem alternatív feltételek, vagyis eszerint bármelyik okozhatja az alkotmánykonform értelmezés sérelmét (kiemelés a szerzőtől).

- 64 3/2015. (II. 2.) AB határozat, Indokolás [17].
- 65 3/2015. (II. 2.) AB határozat, Indokolás [21], megerősítette 3018/2016. (II. 2.) AB határozat, Indokolás [40], 3070/2017. (IV. 19.) AB határozat, Indokolás [34]. Alkalmazására I. 15/2017. (VI. 30.) AB határozat, Indokolás [42], alkotmányjogi panasz (népszavazásra javasolt kérdés meghatalmazott útján történő benyújtása, aláírásgyűjtő ív): „alaptörvény-ellenességet eredményez az is, ha ugyan a jogszabály, amelyet a népszavazási ügyben eljáró bíróság alkalmaz, nem alaptörvény-ellenes, de a bíróság jogértelmezése az Alaptörvény – 28. cikkébe foglalt előírást figyelmen kívül hagyva – 8. cikkének tartalmával ellentétbe kerül, vagy a XXIII. cikk (7) bekezdésében biztosított jognak az I. cikk (3) bekezdésével ellentétes (így szükségtelen vagy aránytalan) korlátozását eredményezi.”
- 66 3084/2012. (VII. 26.) AB végzés, Indokolás [6]; 3325/2012. (XI. 12.) AB végzés, Indokolás [13], megerősítette többek között: 3231/2014. (IX. 22.) AB végzés, Indokolás [7], 3121/2015. (VII. 9.) AB határozat, Indokolás [89]; 3059/2016. (III. 22.) AB végzés, Indokolás [11], 3223/2016. (XI. 14.) AB végzés, Indokolás [18]; 3120/2017. (V. 30.) AB határozat, Indokolás [12]; 3209/2017. (IX. 13.) AB határozat, Indokolás [31]: „Az Alaptörvény 28. cikke szintén nem alapjogot tartalmaz, hanem a bíróságok felé fogalmaz meg a működésükre irányulóan elvárásokat, így az abban foglaltak egyedi érintett vonatkozásában megvalósuló alapjog sérelemhez nem vezethetnek, arra alkotmányjogi panasz nem alapítható” – itt érdemes megjegyezni, hogy természetesen nem a bíróságok működésére irányuló elvárásról van szó, hanem a jogalkalmazó, jogértelmező tevékenységre vonatkozó, bíróknak szóló követelményről.
- 67 L. 3241/2017. (X. 10.) AB határozat, Indokolás [35]: „Az Alaptörvénnyel összhangban történő jogértelmezés megvalósulásának biztosítása végső soron az Alkotmánybíróság feladata.”
- 68 3325/2012. (XI. 12.) AB végzés, Indokolás [14].
- 69 3325/2012. (XI. 12.) AB végzés, Indokolás [13].
- 70 3003/2012. (VI. 12.) AB végzés, Indokolás [4], 7/2013. (III. 1.) AB határozat, Indokolás [33].
- 71 Ezt emeli ki a hatalommegosztásra hivatkozással *Czine Ágnes*, 3/2015. (II. 2.) AB határozat, párhuzamos indokolás [36]. Felhívja a figyelmet az alkotmányjogi és a szakjogi dogmatika különbségeinek lehetséges kollíziójára is: „Az ebben rejlő esetleges ellentmondásokat [...] kizárólag a jogalkotó oldhatja fel. Ellenkező esetben az eljáró bíróság az Alaptörvény 28. cikkére hivatkozással hivatalból félretehetné az alkalmazandó anyagi jogi norma jogági tartalmát, vagy az adott eljárási rend alapvető sajátosságaiból következő követelményeket.” – Indokolás [37]. Itt érdemes visszautalni arra a már említett dogmatikai összefüggésre, hogy alkotmánykonform értelmezés esetén a bíró – vagy az alkotmánybíróság – más lehetséges értelmezéseket szükségképpen kizár, vagyis félreterez, amivel részlegesen implicit megsemmisítést végez.
- 72 3237/2012. (IX. 28.) AB végzés, 3309/2012. (XI. 12.) AB végzés, Indokolás [5].
- 73 9/2016. (IV. 6.) AB határozat, Indokolás [30]. L. ehhez Stumpf István különvéleményét: „Konzekvensen tartom magam a 3023/2016. (II. 23.) AB határozat kapcsán elfoglalt álláspontomhoz: az Alaptörvény 28. cikke kógens előírásokat tartalmazó törvényi szabályok negligálására nem ad felhatalmazást. Nem ad felhatalmazást arra sem, hogy konkrét biztosítási jogviszonyok fennállásáról az Alkotmánybíróság (a vonatkozó törvényi szabályok féltételével, pusztán az Alaptörvény alapján) döntsön. Máskülönben az Alkotmánybíróság a bírói ítélet megsemmisítésével arra kötelezné a megsemmisítést követő új eljárásban eljáró bírót, hogy megsértse az Alaptörvény rá nézve is, de mindenki más számára még inkább garanciális rendelkezését: a bírák »a törvénynek vannak alárendelve« [Alaptörvény 26. cikk (1) bekezdés].”
- 74 3280/2017. (XI. 2.) AB határozat, Indokolás [38].
- 75 L. pl. 20/2017. (VII. 18.) AB határozat, Indokolás [29]: „A fentieket összefoglalva az Alkotmánybíróság megállapította, hogy a törvényszék *contra legem* jogalkalmazása három, egymást erősítő feltétel együttes fennállása következtében ért fel az alkotmányossági sérelem szintjére, és sértette az indítványozó tisztességes bírósági eljáráshoz való jogát. Egyrészt a törvényszék a tisztességes bírósági eljáráshoz való jog mint eljárásjogi jellegű alapjog egy aspektusát, az indokolási kötelezettséget sértő módon nem indokolta meg, hogy az adott jogkérdésre irányadó, hatályos jogi normákat miért nem alkalmazta. Másrészt, ezzel párhuzamosan, a törvényszék önkényesen járt el akkor, amikor a jogkérdésre nyilvánvalóan vonatkozó jogi normákat nem vette figyelembe. Harmadrészt a törvényszék önkényesen járt el akkor is, amikor döntését egy olyan bírósági joggyakorlatra alapította, amelynek alapjául szolgáló jogi normákat a jogalkotó az új Polgári Törvénykönyv hatálybalépésével összefüggésben kifejezetten hatályon kívül helyezte.”
- 76 3173/2015. (IX. 23.) AB határozat, Indokolás [53].
- 77 7/2013. (III. 7.) AB határozat, Indokolás [33], [38], 13/2014. (IV. 18.) AB határozat, Indokolás [51]; megerősítve: 3208/2014. (VII. 21.) AB végzés, Indokolás [16], 11/2017. (V. 26.) AB határozat, Indokolás [45].
- 78 L. *Czine Ágnes* párhuzamos indokolását, 25/2016. (XII. 21.) AB határozat, Indokolás [45].
- 79 L. ehhez *Czine Ágnes* különvéleményét, 14/2016. (VII. 18.) AB határozat, Indokolás [89]–[90]: „Álláspontom szerint a bíróság a fentiekben hivatkozott 3/2015. (II. 2.) AB határozatban foglaltak szerint járt el, és az Alaptörvény 28. cikke engedte értelmezési mozgásteret keretein belül juthatott arra a következtetésre, hogy az adott esetben a rendezvény megtiltása nem jár a gyülekezési jog szükségtelen és aránytalan korlátozásával. Ezzel összefüggésben hangsúlyozom, hogy álláspontom szerint, ha a bíróság az előtte folyamatban lévő ügy alapjogi relevanciáját felismeri és az Alaptörvény 28. cikkében foglalt értelmezési mozgásteret keretein belül hozza meg a döntését, az Alkotmánybíróság nem bírálhatja felül a bírói döntést. Ez a »felülbírálat« ugyanis az Alkotmánybíróság felülvizsgálati jogkörét meghaladja. Az Alkotmánybíróság következetes gyakorlata szerint »[a] jogszabályokat a bíróságok értelmezik, az Alkotmánybíróság csak az értelmezési tartomány alkotmányos kereteit jelölheti ki. Ez a jogkör azonban nem teremthet alapot arra, hogy minden olyan esetben beavatkozzon a bíróságok tevékenységébe, amikor olyan (állítólagos) jogszabálysértő jogalkalmazásra került sor, amely egyéb jogorvoslati eszközzel már nem orvosolható. Sem a jogállamiság elvont elve, sem a tisztességes eljárás alapjoga [...] nem teremthet alapot arra, hogy az Alkotmánybíróság a bírósági szervezet feletti 'szuperbíróság' szerepébe lépjen, és hagyományos jogorvoslati fórumként járjon el.« (3352/2012. (XI. 12.) AB végzés, Indokolás [14]–[15]). Mindebből következően az adott ügyben az Alkotmánybíróság a bírói döntés megsemmisítéséről nem rendelkezhetett volna, mert a Gytv. 2. § (3) bekezdésének és 8. § (1) bekezdésének alapjogi relevanciájából [Alaptörvény VIII. cikk (1) bekezdés] fakadó alkotmányos tartalom – figyelemmel a bíróság által vizsgált szempontokra az Alaptörvény IX. cikkével összefüggésben – magában hordozza a bírói döntésben foglalt jogértelmezést. Ez a jogértelmezés pedig, úgy gondolom, hogy összhangban áll az EJE 11. Cikkével és az ezen alapuló bírósági joggyakorlattal. Eszerint ugyanis nemzetbiztonsági vagy közbiztonsági indokból, továbbá zavargás vagy bűnözés megakadályozása, valamint az erkölcsök, illetőleg mások jogai és szabadságai védelme érdekében a nemzeti hatóságok a gyülekezés szabadságát korlátozhatják. Álláspontom szerint a támadott bírói döntésben foglalt értelmezésnek az elismerése nélkül a hatóságok eszközteleneleg volnának annak megakadályozása érdekében, hogy az említett okok miatt a rendezvény megtartását megtilthassák.”
- 80 2/2016. (II. 8.) AB határozat, Indokolás [46].
- 81 Így látta ezt korábban az Alkotmánybíróság is: „[a] jogalkalmazás egységességének biztosítása érdekében többféle alkotmányos megoldás lehetséges az igazságszolgáltatás rendszerén belül. Önmagában azzal a ténnyel nem sérül a jogalkotói hatalom, benne a törvényhozói hatalmi ág alkotmányos jogköre, hogy a bírói hatalom a jogszabályoknak egységesen alkalmazandó tartalmat ad. A »bírói jogalkotás«, amíg az kizárólag a jogszabályok értelmezésén alapul (amíg a bírói-ítélkezési hatalom nem veszi át alapvetően és közvetlenül a jogalkotás funkcióját), nem kerül ellentétbe a hatalommegosztás elvével.” 42/2004. (XI. 9.) AB határozat, ABH 2004, 551, 571. Ezt a döntést kifejezetten hivatkozta a 2/2016. (II. 8.) AB határozat, Indokolás [40].
- 82 A többségi határozatnak a bírói jogfejlesztésre vonatkozó álláspontját *Czine Ágnes*, *Lenkovic Barnabás*, *Sulyok Tamás* különvéleménye, valamint *Kiss László* és *Varga Zs. András* párhuzamos indokolása kifejezetten elutasítja.
- 83 *Ádám Antal*: Alkotmányi értékek és alkotmánybíráskodás. Osiris, Budapest 1998. 39. o.
- 84 *Menyhárd Attila*: Szöveg, jog, értelmezés. In: A szabadságszerető embernek. Liber Amicorum István Kukorelli (szerk. Chronowski Nóra et al.). Gondolat, Budapest 2017. 303–306. o.